

TIETÄMÄTTÖMYYDE N UHKAT JA MAHDOLLISUUDET LIIKUNTATIETEESSÄ

JAANA PARVIAINEN
Tampereen yliopisto

LIIKUNTATIETEEN PÄIVÄT
Teemasessio: Tutkimuksen
tulevaisuus
9.9.2021

NEGATE-TUTKIMUSHANKE

Tietämättömyyden tilassa: Negatiivinen asiantuntijuus ja tietoyhteiskunnan rapautuminen Suomessa 2020-luvulla (NEGATE) hanketta rahoittaa Suomen Akatemia vuosina 2018-2022. <https://research.tuni.fi/negate/>

Globaalin talouden muutokset, digitalisaatio, tiedon googlesoituminen ja sosiaalisen median nousu ovat edistäneet totuuden jälkeisen ajan poliittista kehitystä, jossa sekä tietoa että tietämättömyyttä tuotetaan uusilla tavoilla.

- kehittää uutta ymmärrystä, miten digitaalinen talous, tekoäly ja erilaiset sosiaalisen median kautta toimivat ryhmät haastavat yhteiskunnallisia instituutioita ja asiantuntijoiden osaamista, asemaa ja tiedon tuottamisen tapoja.
- tietämättömyyden eri muotoja asiantuntijatyössä kolmen tapaustutkimuksen kautta teknologiateollisuudessa, terveydenhuollossa ja sosiaalityössä.

TIETÄMÄTTÖMYYDEN TUTKIMUS

Tietämättömyyden tutkimus (ignorance studies) monitieteinen tutkimusalue, teoreettiset ja empiiriset kysymykset (Gross & McGoey 2015).

”Tietämättömyys ei ole vain tiedon puutetta”

-> Lukuisia eri tietämättömyyden muotoja: haitalliset, tarpeelliset ja harmittomat

Haitallinen tietämättömyys: mm. asiantuntemuksen mitätöinti, tahallisesti valheellisten käsitysten levittämistä, jne. Tärkeää tunnistaa **dynamiikka**, joka johtaa tahalliseen tai tahattomaan tietämättömyyteen

Tarpeellinen tietämättömyys:

Negatiivinen asiantuntijuus: Omien asiantuntijuuden rajojen tunnistaminen, *mitä ei osaa* tai *ei tarvitse tietää*, ns. negatiivinen tieto

Tiedeperustainen tietämättömyys: Tunnistaminen, mitä ei vielä tiedetä; mikä on tiedettävissä ja millä keinoin; uusi tieto synnyttää uusia kysymyksiä

TIETO JA LIIKUNTAVALISTUS

Tieto -> motivaatio –akseli: Usko tiedon kykyyn muuttaa liikuntakäyttäytymistä

Liikuntavalistus liikunnan terveysvaikutuksista ja liikunnallisten elintapojen tärkeydestä

-> Tutkijoiden mukaan laihat tulokset johtuvat siitä, että liikuntavalistuksessa ei ole tarpeeksi ymmärretty vähän liikkuvien kokemuksia, näkökulmaa ja lähtökohtia (mm. Kauravaara 2013; Pyykkönen 2014).

Vaivaako liikuntatiedettä itseymmärryksen puute sen osalta, miksi tieto ei muuta ihmisten käyttäytymistä?

Onko liikuntatiede keskittynyt liiaksi tietoon ja puhunut liian vähän tietämättömyydestä?

Entäpä jos tieto ja data eivät johdakaan toivottuun asenteiden muutokseen tai voivat jopa muuttua liikunnan esteeksi?

ESITELMÄN TAVOITE JA KYSYMYKSENASETTELU

Liikuntatieteen piirissä tietämättömyydestä niukasti tutkimusta (ks. Campbell 2021)

Tietämättömyyden tutkimus: liikuntatieteen sisältä ja ulkopäin syntyviä jännitteitä ja kiistoja, joita voidaan tarkastella rakentavasti tulevaisuuden liikuntatieteessä.

**Luonnostelen yhdenalaista tietämättömyyden dynamiikkaa
terveysliikunnan kentällä:**

- 1) Yhden totuuden liikuntatiede?
- 2) Tiedollinen epäoikeudenmukaisuus
- 3) Datavetoisen liikuntatiedon ylirationaalisuus
- 4) Disinformaatio ja tuotetun liikuntadenialismin nousu?

1. YHDEN TOTUUDEN LIIKUNTATIEDETTÄ?

BIOTIETEIDEN VALTA TERVEYSLIIKUNNASSA

Biotieteisiin pohjautuva tieteellinen tieto hallitsee liikunnanopetusta, urheiluvalmennusta ja terveysliikuntaa koskevia suosituksia ja ohjelmien tekemistä. Esim. liikuntafysiologia ”kovana” biotieteenä edustaa perinteisen luonnontieteen ideaalia, joka tuottaa objektiivisia tuloksia ja kitkee tietämättömyyttä empiirisen täsmätutkimuksen avulla.

Liikunnan imperatiivit tutkimustulosten perusteella laaditut kansalaisten terveysliikuntaa koskevat suositukset selväpiirteisiä liikunnan harjoittamisen määrää.

Ylhäältä alaspäin Valistukseen perustuva tietokäsitys, tutkimuksen pohjalta tuotetut käyttövalmiit tulokset siirretään kaikkia kansalaisia koskeviksi liikuntapiirakoiksi.

A close-up, underwater portrait of a swimmer. The swimmer is wearing blue swimming goggles with the brand name 'OLYMPIA' visible on the right lens. Their face is partially submerged, with water droplets on their skin and hair. The background is a greenish, textured underwater environment. A semi-transparent white rectangular box is overlaid on the left side of the image, containing the text.

2. EPISTEEMINEN EPÄOIKEUDENMUKAIS UUS LUKLINNAKSA

MONIARVOISUUDEN NOUSU LIKUNNASSA

Moniarvoisuus ravisuttaa perinteisen asiantuntijuuden ja institutionaalisen tiedon valtaa, mikä näyttäytyy julkisuudessa erilaisia kiistoina asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä. Tietämys monimuotoistunut ja hajautunut, samalla muuttunut hauraammaksi ja kiistanalaisemmaksi.

Vrt. ravitsemustiede Liikuntatiede terveystieteiden osa-alueena ei ole toistaiseksi joutunut samanlaiseen turbulenssiin, tuotetut ravitsemussuositukset ovat johtaneet ankaraa väittelyyn erilaisten ruokavalioiden paremmuudesta.

TIEDOLLINEN EPÄOIKEUDENMUKAISUUS

Kenen tiedolla merkitystä liikuntatieteen kentällä? Keitä pidetään tietämättöminä ja miksi? Keitä syytetään tai syyllistetään tietämättömyydestä?

Episteeminen (tiedollinen) epäoikeudenmukaisuus yksi tietämättömyyden muoto, ei tunnisteta tai väheksytään jonkun tietämystä vallitsevista ennakkoluuloista johtuen. (Fricker 2007).

Tiettyjen ihmisryhmien epäoikeudenmukaiset ja sortavat piirteet

Esimerkiksi sukupuoli, ikä, luokka tai ruumiin koko voivat vaikuttaa siihen, miten subjektiin suhtaudutaan episteemisenä toimijana eli miten luottavana tai epäluotettavana hänen tietoaan pidetään, erityisesti intersektionaalisuus

#LIIKUNTATOO?

Kansainväliset kampanjat kuten **#MeToo** ja **#Black Lives Matter** vastakaiku suomalaisella liikuntakentällä (Aho & Huumonen 2020).

Maahanmuuttajatausta (Zacheus ym. 2011), **lihavuus** (Harjunen 2019) tai **seksuaalivähemmistöön kuuluminen** (Kokkonen 2018) usein tuottavat aikuisten liikuntakulttuurissa ulossulkemisia, vähättelyä ja syrjintää (Aho & Huumonen 2020).

Potentiaallinen jännite kasvaa kehopositiivisuus aktivismin ja sen miten liikuntatiede suhtautuu lihavuuteen terveydelle haitallisena asiantilana

Missä määrin terveysliikuntasuosittelun taustalla vaikuttava monoliittinen tietokäsitys on kestäväällä pohjalla moniarvoisessa yhteiskunnassa ja onko se valmis kohtaamaan uudet kiistat?

3. DATAVETOISEN LIIKUNTATIEDON YLIRATIONAALISUUS

DATARIIPPUUUS

Digitaaliset laitteet harrastajien liikuntatiedon datavetoisuus, jokaisesta liikuntasuoritteesta joukko seuranta- ja vaikutusarvioita, liikuntaan motivointi, mutta osalle itsensä mittaaminen voi kehittyä datariippuvuudeksi (Parviainen 2016).

Dataintensiivinen liikunta ja ylirationaalisuus datavetoinen liikuntatieto johtaa liiallisen varmuuden (overconfidence) tavoitteluun terveyttä edistävissä elämäntavoissa. Määrällisten tavoitteiden saavuttaminen päivässä voi johtaa pakkomielteiseen toimintaan.

Tietämättömyyden paradoksi Mitä enemmän dataa, samassa suhteessa lisääntyy joukko uusia tuntemattomuuksia, joista puolestaan syntyy pakottava tarve saada tarkempaa tietoa. Turhautumista, kun laitteiden tuottama data ei ole riittävän tarkkaa.

Kyvyttömyyttä toimia ilman laitteiden antamaa dataohjausta, omien kokemusten sivuuttaminen, laskennallinen asenne liikkumiseen

A photograph of two young women in athletic wear standing on a city street. The woman on the left, with blonde hair, is adjusting the wrist of the woman on the right, who has dark hair and is wearing a smartwatch. They are both looking down at the watch. The background shows a city street with buildings and a bridge railing. A semi-transparent purple box is overlaid on the left side of the image, containing white text.

4.DISINFORMAATIO JA TUOTETUN LIIKUNTADENIALISMIN NOUSU?

MAALLIKOIDEN JA ASIANTUNTIJOIDEN VÄLISET KIISTAT

Polarisaatio Liikuntatieteen yhden totuuden tietokäsitys johtamassa terveysliikunnan kannalta polarisaatioon: 1) moniarvoisuutta korostavan keskustelun myötä kokemukselliselle tiedolle vaaditaan aiempaa korostuneempaa asemaa vs. 2) biotieteisiin pohjautuva liikuntatiedon datavetoisuus ja ylirationaallisuus

Vertaisryhmien nousu Tulevaisuudessa syntyy yhä enemmän erilaisten tärkeiksi koettujen aiheiden ympärille keskittyviä vertaisryhmiä, joissa liikuntatieteen perinteinen kansanvalistukseen perustuva imperatiivi ei vastaa heidän tietotarpeisiinsa.

Asiantuntijuuden haastaminen Intohimoisesti asiaansa vertaisryhmissä yhteisesti tuotetun tiedon avulla voidaan haastaa liikunta-alan asiantuntijoiden (tutkijat, opettajat, valmentajat, jne.) auktoriteettia liikuntatiedon portinvartijoina.

Toistaiseksi liikuntatieteen piirissä ei ole noussut julkisuuteen repiviä kiistoja asiantuntijoiden ja maallikoiden välillä (vrt. rokotekriittisyys).

LIIKUNTADEANIALISMIN NOUSU?

Voiko terveysliikunnan jokin osa-alue politisoituu tulevaisuudessa tavalla, että sen ympärille kehittyy voimakasta denialismia ja liikuntaa koskevan disinformaation jakamista?

Dis/misinformaatio ja denialismi Tahallinen ja tahaton väärän informaation levittäminen varsinkin voimakkaita tunteita herättävissä kysymyksissä (ravinto, maahanmuuton ym.). Vahvistusharhat (confirmation bias) kun aihetta koskevia tekstejä etsiessään ihmiset lukevat lähteitä, jotka puoltavat ja vahvistavat ennakkokäsityksiään, seurauksena denialismia

Tuotettu tietämättömyys Tietämättömyyden ja denialismin strategista hyödyntämistä, jonka mukaan omat vaikuttimensa ja voittonsa naamioiva eturyhmä voi luoda vastakkainasettelua erilaisten ryhmien välille.

LOPUKSI

Myös terveystiikuntaa ja liikuntatiedettä uhkaa erilaiset denialismin ja disinformaatiokampanjan vaarat.

Moniarvioisuuden tunnistaminen Millainen rooli annetaan yhteiskunnalliselle moniarvoisuudelle sekä erityistietämykselle, joka kumpuaa ihmisten erilaisuudesta? Tiedon kannalta on tärkeää, että liikuntatieteessä ei torjuta ulko- tai sisäpuolelta tulevaa kritiikkiä huuteluna ja leimata sitä ideologiseksi asenteeksi, tietämättömyydeksi tai hysteriaksi.

Relationaalisuuden vaarat Tärkeää tunnistaa relatiivisuuden vaarat sen osalta, että kaikki eivät ole yhtä oikeassa. Eri tieteenalojen avulla tuotetun ja tutkitun tiedon merkitys on edelleen tärkeässä asemassa liikunnan kentällä.

KIRJALLISUUS

- Aho, Kaisa-Riitta & Huuonen, Hanna (2020). Liikuntapolitiikka kaipaa intersektionaalista ohjausta. *Aikuiskasvatus* 4/2020, s. 320–7.
- Campbell, Patricia. (2021). Lay participation with medical expertise in online self-care practices: Social knowledge (co)production in the Running Mania injury forum. *Social Science & Medicine* 277(2):113880. DOI: [10.1016/j.socscimed.2021.113880](https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.113880)
- Fricker, Miranda (2007). *Epistemic Injustice: Power and the Ethics of Knowing*. Oxford: Oxford University Press.
- Gross, Matthias & McGoey, Linsey (2015). Introduction. Teoksessa: Matthias Gross & Linsey McGoey (toim.) *Routledge International Handbook of Ignorance Studies* (s. 1–14). Lontoo: Routledge.
- Harjunen, Hannele (2019). Exercising Exclusions: Space, Visibility, and Monitoring of the Exercising Fat Female Body. *Fat Studies* 8(2), 173–186.
- Kauravaara, Kati (2013). Mitäs sitten jos ei liikuta: etnografinen tutkimus nuorista miehistä. LIKES-tutkimuskeskus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 276. Viitattu 21.6.2021 https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/41747/978-951-790-343-1_Likes_vaitos14062013.pdf?sequence=1
- Kokkonen, Marja (2018). Seksuaalivähemmistöjen häirintä joukkueessa tai liikuntaryhmässä: henkisen pahoinvoinnin näkökulma. *Liikunta & Tiede* 55(6), 96–102.
- Oreskes, Naomi & Conway, Erik M (2010). *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*. New York: Bloomsbury Press.
- Parviainen, Jaana (2016). Quantified bodies in the checking loop: Analysing the choreographies of biomonitoring and generating big data. *Human Technology* 12(1): 56–73.
- Pyykkönen, Teijo (2014). ”Liikuntaa -periaatteessa joo, mutta...” Teoksessa Esa Rovio, Anita Saaranen-Kauppinen & Teijo Pyykkönen (toim.) Liikuntakynnyksen yli –ohjelmista ihmisen kohtaamiseen. Liikuntatieteellisen seuran impulssi nro 28, 6–12. Viitattu 21.6.2021. https://www.lts.fi/media/lts_julkaisut/impulssit/imp_28_netti_korj270114.pdf
- Zacheus, Tuomas; Koski, Pasi & Mäkinen, Suvi (2011). Naiset paitsiossa? Maahanmuuttajanaisten liikunnan tunnuspiirteitä Suomessa. *Liikunta & Tiede* 48(1), 63–70.